

MPDL Pokret za mir

Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju

Vi ste raseljeni: Vaša prava nisu

Konferencija o održivom povraćaju imovine i rešenjima za raseljenost na Kosovu tokom tranzicije Završni dokumenti konferencije i preporuke

26. i 27. novembar, 2007, Grand Hotel, Priština

Osam godina posle rata, povraćaj imovinskih prava i dalje je jedan od glavnih izazova za Kosovo. , Prema izjavi Visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice, posle 1999. godine vratilo se oko 17.000 osoba iz manjinskih zajednica. Hiljade njih ostaje raseljeno i njihova prava nisu adekvatno zaštićena., Misija OEBS-a na Kosovu je 26. i 27. novembra 2007, u saradnji sa španskom nevladinom organizacijom „Pokret za mir” i Ministarstvom sredine i prostornog planiranja, organizovala konferenciju u Prištini pod nazivom „Vi ste raseljeni, vaša prava nisu” na osnovu ideja i preporuka naglašenih u izveštaju „Osam godina posle” objavljenog u junu 2007. godine. Svrha konferencije je da se skrene pažnja na nerešena pitanja oko povraćaja imovine kao i da se predlože načini za iznalaženje trajnih rešenja za raseljenost kroz široko otvoreni i konsultativni proces.

Ovaj dokument daje kratak pregled pitanja imovinskih prava i povraćaja za raseljena lica sa Kosova, sažeto predstavlja ključne tačke do kojih se došlo u diskusijama tokom konferencije i detaljno opisuje određene preporuke oko kojih su se učesnici konferencije složili.

Na konferenciji su naglašena brojna ključna pitanja koja doprinose slabljenju zaštite prava raseljenih lica. Štaviše, ona je olakšala razvoj politike i pravnih preporuka:

- Nedostatak finansijskih sredstava i primeri ometanja od strane lokalnih vlasti čine povraćaj imovine kroz Kosovsku agenciju za imovinu procesom punim izazova.
- Zakonski i institucionalni okvir nije pripremljen da odgovori na posebne potrebe raseljenih lica. Opštine i sudovi ih ne mogu adekvatno obavestavati, postojeći zakonski okvir nije adekvatan.
- Katastarski i sudski spisi koji se odnose na Kosovo ostaju u Srbiji. Štaviše, nema adekvatnih javnih obaveštenja i postupka pregledanja kojim bi se zaštitila raseljena lica tokom promena u registru nepokretne imovine zbog tehničkih radova ili prenosa imovine. U ovom smislu, postoji jasna potreba da se poboljša institucionalna saradnja između Republike Srbije i kosovskih institucija na polju pravosuđa, prava na registraciju nepokretne imovine i ostalih javnih službi.

MPDL Pokret za mir

Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju

- Rušenje neformalnih naselja, nastalo kao posledica sukoba, ne treba ni u kom slučaju da vodi daljoj segregaciji zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana. Za raseljena lica koja su živela u neformalnim naseljima potrebne su specijalne mere uređenja zemljišta kako bi se zaštitila njihova stambena prava. Postoji potreba za koordinacionim i nadzornim organom – uključujući i predstavnike raseljenih lica, organizacije građanskog društva i ostale ključnim faktore – koji će pregledati i redovno se baviti tehničkim i političkim izazovima koji još uvek nisu prevaziđeni u oblastima povraćaja imovine i raseljenosti.
- Povratak nije jedino rešenje za raseljenost, još uvek ne postoji jasan okvir za lokalnu integraciju i ponovno naseljavanje (uključujući šeme dodele zemljišta). Ovo je pitanje koje treba hitno rešavati pošto hiljade raseljenih lica, uključujući i one koji su se iselili u martu 2004, i dalje živi u teškim i neadekvatnim uslovima.
- Slično tome, povraćaj u naturi nije jedino dostupno sredstvo za gubitak prava na imovinu zbog sukoba. Nadoknada kao sredstvo treba takođe da se razmotri, u skladu sa međunarodnim principima o stambenoj imovini i povraćaju imovine.
- Da bi se obezbedila tačna informisanost neophodne su delotvornije aktivnosti na terenu namenjene raseljenim licima a od strane opština, sudova, Kosovske agencije za imovinu, organizacija koje se bave besplatnom pravnom pomoći i ostalih institucija.

Osnovne informacije: međunarodni standardi

U sklopu evropskih standarda, pravo na povratak može se posmatrati kao pravo koje proizilazi iz prava na slobodu kretanja (član 2, Protokol 4, Evropska konvencija o ljudskim pravima), prava na imovinu (član 1, Protokol 1) i prava na poštovanje porodičnog i privatnog života (član 8). Pravo na delotvorni pravni lek za žrtve kršenja ljudskih prava (tj. član 13) nedavno je razrađeno u UN-ovim Principima nadoknade, u kojima se o povraćaju govori kao o vrsti nadoknade za žrtve grubog kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnog kršenja međunarodnog humanitarnog prava.¹ Raseljena lica i izbeglice imaju pravo da se vrate u svoje domove i da povrte svoju imovinu. UN je nedavno pripremio paket standarda za zaštitu prava na stambenu i zemljišnu imovinu u situacijama posle sukoba i integrisao ih u

---

¹ 'Osnovni principi i smernice o pravu na pravni lek i obeštećenje za žrtve grubog kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnog kršenja međunarodnog humanitarnog prava', UN Doc. A/RES/60/147 (21. mart, 2006. godine).

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

paket Principa o povraćaju stambene i druge imovine za izbeglice i raseljena lica, ('Pinjeiro principi').² Od posebne važnosti su pravo na povraćaj stambene i druge imovine i pravo na dobrovoljan povratak.

Vlade imaju odgovornost da osnuju institucije koje štite imovinska prava i obezbede mehanizme pomoći svojim građanima. Kosovo ima institucije koje imaju mandat da rešavaju imovinske sporove i štite prava svih pojedinaca na mirno korišćenje svoje imovine, kao što je to utvrđeno evropskim standardima. Efektivno korišćenje i funkcionisanje ovih institucija je od presudnog značaja za jačanje vladavine prava, ekonomski razvoj i održivi povratak lica raseljenih tokom sukoba. Efikasna zaštita imovinskih prava zahteva da svi akteri pomognu jačanju i poštovanju pravnog i institucionalnog okvira uspostavljenog da bi se radilo na pitanjima povraćaja imovine. Opštine, sudovi, policija, Kosovska agencija za imovinu, civilno društvo i međunarodna zajednica moraju da rade zajedno kako bi se osiguralo da su sve ove institucije poštovane i da su sposobne da obavljaju svoj mandat.

Konferencija o održivom povraćaju imovine i rešenja za raseljenost tokom tranzicije

Konferenciji je prisustvovalo oko 200 osoba koje su predstavljale širok spektar zainteresovanih strana, uključujući Ministarstvo sredine i prostornog planiranja; Ministarstvo za zajednice i povratak; opštinske službenike za povratak; opštinske kancelarije za katastar; sudije opštinskih sudova; UNMIK-ovu Kancelariju za zajednice, povratak i manjine; Visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice; Razvojni program Ujedinjenih nacija; Međunarodnu organizaciju za migracije; Kancelariju institucije Ombudsmana; Kosovsku agenciju za imovinu; Kosovsku policijsku službu i nevladine organizacije koje pružaju pravnu pomoć. Od posebne je važnosti to što su na konferenciji učestvovala mnoga raseljena lica i njihovi predstavnici. Institucije Republike Srbije predstavljene su od strane Ministarstva za Kosovo i Metohiju i Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju.

Ovaj dokument daje kratak pregled pitanja imovinskih prava i povraćaja za raseljena lica sa Kosova, sažeto predstavlja ključne tačke do kojih se došlo u diskusijama tokom konferencije i detaljno opisuju određene preporuke oko kojih su se učesnici konferencije složili.

Radne grupe

---

² Ove principe je zvanično podržala Podkomisija Ujedinjenih nacija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava, 11. avgusta 2005. (Principi o povraćaju stambene i druge imovine za izbeglice i raseljena lica. E/CN.4/Sub.2/2005/17).

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

Tokom konferencije, učesnici su bili podeljeni u pet radnih grupa, a svaku je vodio po jedan koordinator. Svaka radna grupa imala je zadatak da razmatra specifična pitanja i da preporuke za njihovo rešavanje:

Radna grupa 1. Pristup adekvatnom smeštaju i pomoći za povratak raseljenih. Grupa je ocenila načine za rešavanje pitanja neadekvatnih uslova smeštaja raseljenih lica. Pomoć za povratak i rekonstrukciju nije uvek dostupna i ne postoje jasna mesta za pristup smeštaju i ostalim službama u oblastima gde raseljeni trenutno žive. Grupa je takođe razmatrala zaštitu imovinskih i stambenih prava kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana. Oni pripadaju najugroženijim zajednicama na Kosovu i suočavaju se sa povezanim problemima koji otežavaju njihov pristup povraćaju imovine i povratku. Njihovi uslovi stanovanja su uopšteno neadekvatni. Često žive u neformalnim uslovima: nedostaje im registrovano vlasništvo i/ili dokumenti koji bi dokazali njihovo vlasništvo nad kućama.

Radna grupa 2. Zaštita stambenog prava i povraćaj imovine preko Kosovske agencije za imovinu. Kosovska agencija za imovinu (nekadašnja Direkcija za stambena i imovinska pitanja) ima nadležnost da rešava sve preostale zahteve u vezi privatne nepokretne imovine nastale posle sukoba. To je ključna institucija u procesu povraćaja imovine. Adekvatna institucionalna koordinacija sa sudstvom i ostalim kosovskim institucijama je od suštinske važnosti za osiguravanje delotvornosti. Pravičan proces kroz mehanizam koji uključuje sve potrebne resurse jeste neophodan uslov za efikasan proces povraćaja imovine. Ova radna grupa razmatrala je stanje stvari i sadašnje izazove sa kojim se institucije suočavaju.

Radna grupa 3: Uloge i odgovornosti ostalih kosovskih institucija (sudovi, katastar, opštine, policija) u zaštiti imovinskih prava raseljenih. Kosovska agencija za imovinu nije jedina institucija odgovorna za zaštitu prava raseljenih lica. Sudovi, Registar prava na nepokretnu imovinu, opštine i policija imaju svoje uloge o obezbeđivanju adekvatne zaštite i održivog procesa povraćaja imovine. Ova radna grupa procenila je, u ovom kontekstu, trenutne pravne i institucionalne izazove u zaštiti prava raseljenih na stanovanje i povraćaj imovine i pravo na bezbedan i dostojanstven povratak.

Radna grupa 4: Pravne reforme potrebne za obezbeđivanje efikasne zaštite prava. Adekvatna zaštita prava u periodu tranzicije zahteva velike pravne reforme. Kosovski pravni okvir je u periodu tranzicije a nedostaci u zakonodavstvu mogu štetno uticati na prava raseljenih. Ova radna grupa analizirala je nedostatke u zakonodavstvu i potražila načine za dalje delovanje kako bi se osigurala bolja zaštita prava.

Radna grupa 5: Efikasno učešće i zaštita prava zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana. Osam godina posle sukoba, Kosovski Romi, Aškalije i Egipćani i dalje žive raseljeni na Kosovu i van njega i pripadaju onima koji su najviše marginalizovani. Sposobnost za samoorganizovanje zajednica raseljenih

Movimiento por la Paz

MPDL Pokret za mir

PISG

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

Roma, Aškalija i Egipćana još uvek je veoma ograničena, njima nedostaje jaka i efektivna zastupljenost koja bi omogućila da se njihov glas čuje u organima i mehanizmima za koordinaciju povratka. Opštinske institucije na Kosovu imaju malo informacija gde ove zajednice trenutno žive i u kakvim uslovima, i koliko njih razmišlja da se vrati na Kosovo. Postoji malo aktivnosti usmerenih približavanju ovim raseljenim zajednicama, koje bi ih uključile u organizovanje projekata povratka. Složena politička situacija na Kosovu pogoršava situaciju raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana i stvara dodatne pretnje bezdržavnosti.

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

PREPORUKE

Premijeru Republike Srbije

- Razmotriti mogućnosti za povraćaj i/ili obezbeđivanje pristupa katastarskim i sudskim spisima koji se odnose na Kosovo a koji su trenutno izmešteni u Srbiju.
- Sprovesti, u saradnji sa Vladom Kosova, odredbe 'Protokola o dobrovoljnom i održivom povratku' koji su 2006. godine potpisali UNMIK, PIS i Republika Srbija.
- Promeniti 'Protokol o dobrovoljnom i održivom povratku' od načelnog uputstva u zakonski obavezujući instrument.
- Preduzeti korake da se poboljša tehnička saradnja u oblasti prava, registrovanja nepokretne imovine i ostalih javnih službi sa kosovskim institucijama kako bi se poboljšala zaštita prava raseljenih lica.

Vladi Kosova:

- Sprovesti, u saradnji sa Republikom Srbijom, odredbe 'Protokola o dobrovoljnom i održivom povratku' koji su 2006. godine potpisali UNMIK, PIS i Republika Srbija.
- Promeniti 'Protokol o dobrovoljnom i održivom povratku' i 'Izmenjeni priručnik o održivom povratku' od načelnog uputstva u zakonski obavezujući instrument.
- Preduzeti korake da se poboljša tehnička saradnja u oblasti prava, registrovanja nepokretne imovine i ostalih javnih službi sa institucijama Republike Srbije kako bi se poboljšala zaštita prava raseljenih lica.
- U skladu sa standardima za Kosovo, nastaviti sa javnom kampanjom protiv nelegalnog zauzimanja i korišćenja imovine i promovisati stupanje na snagu određenih zakona.

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

- Razviti i sprovesti mere da se raseljena lica izuzmu od plaćanja sudskih, katastarskih i drugih administrativnih taksi.
- Obezbediti, u skladu sa 'Standardima za Kosovo' nastavak funkcionisanja 'Interesne grupe o neformalnim naseljima', koja ima zadatak da razvije i sprovede srednjoročnu i dugoročnu strategiju i akcioni plan (uključujući sprovođenje zakonodavstva) o uređenju neformalnih naselja i sprečavanju stvaranja novih. Osigurati, posredstvom Interesne grupe, adekvatan nadzor opštinske usaglašenosti sa potrebama neformalnih naselja sadržanih u Akcionom planu za evropsko partnerstvo i Standardima za Kosovo.
- Obavestiti zajednice Roma, Aškalija i Egipćana izvan Kosova o razvoju Strategije za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana od strane Vlade.
- Javno se obavezati na podršku povratku raseljenih lica i izbeglica Roma, Aškalija i Egipćana.
- Pomoći zajednicama raseljenih lica i izbeglica Roma, Aškalija i Egipćana u njihovim naporima da stvore regionalnu informativnu mrežu.

Ministarstvu pravde

- Analizirati, u saradnji sa Ministarstvom za zajednice i povratak, mogućnosti srpskog Ministarstva za Kosovo i Visokog komesara za izbeglice da razviju bazu podataka raseljenih lica koja bi se koristila u lokalnim sudovima i ostalim relevantnim institucijama.

Ministarstvu za zajednice i povratak

- Istražiti mogućnosti za poboljšanje pristupa raseljenih lica pravosuđu i komunikacije sa kosovskim institucijama.

Ministarstvu pravde

- Organizovati informativnu kampanju za potencijalne kupce nepokretne imovine kako bi se sprečile protivzakonite transakcije.

Ministarstvu javnih službi

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

- Razviti postupak za obaveštavanje raseljenih vlasnika imovine o promenama i tehničkim radovima koji se sprovode u Registru o pravima na nepokretnu imovinu i modifikovati postojeće krajnje rokove kako bi se obezbedio pristup efikasnim administrativnim i pravosudnim sredstvima. Javna obaveštenja treba objavljivati u novinama u Republici Srbiji.

Opštinama i ministarstvima na Kosovu

- Dosledno primenjivati postojeći Zakon o eksproprijaciji i posvetiti dužnu pažnju potrebi da se raseljeni vlasnici imovine obaveštavaju i da im se pruži adekvatna nadoknada..

Opštinama

- Pod vođstvom Ministarstva za zajednice i povratak i uz odobrenje UNMIK-a, dodeliti zemljište za stambene programe koji imaju za cilj integraciju raseljenih lica.
- Integrisati opštinske strategije za povratak u opštinske razvojne planove u skladu sa budžetskim implikacijama.
- Prepoznati potrebe raseljenih lica u sklopu njihove oblasti i uključiti ih u specifične programe opštinskog budžeta kako bi se ublažile posledice neadekvatnih stambenih uslova.
- Integrisati stara neformalna naselja – uključujući i ona koja su uništena tokom sukoba – u prostorne i razvojne urbanističke planove. Uzdržati se od korišćenja ovog zemljišta u druge svrhe. Rušenje neformalnih naselja, nastalo kao posledica sukoba, ne treba ni u kom slučaju da vodi daljoj segregaciji zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana
- Osigurati usaglašenost sa zahtevima Standarda za imovinu (cilj 6.8) i Akcionog plana za evropsko partnerstvo (cilj 31) i zaustaviti nepravilne pokušaje da se javno zemljište, koje je već dugo neformalno naselje manjinskih zajednica ili drugih ugroženih grupa, koristi u neku drugu osim u stambenu svrhu od strane bivših stanovnika. Ukoliko je promenom urbanističkog plana obuhvaćeno i to zemljište, iseljenima treba obezbediti nadoknadu ili alternativni smeštaj .
- U slučajevima gde se neformalna naselja nalaze na javnom, državnom ili društvenom zemljištu, legalizovati njihov položaj, u saradnji sa vladinim institucijama i relevantnim međunarodnim akterima.

Movimiento por la Paz

MPDL Pokret za mir

PISG

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

- Ukoliko je potrebno, olakšati ponovno parcelisanje, dodeljivanje zemljišta, zamenu zemljišta sa Kosovskom povereničkom agencijom, integraciju u prostorne i urbanističke planove i *de facto* prepoznavanje dugoročnog zauzimanja društvenog zemljišta.
- U skladu sa 'Pinjeiro principima', preduzeti sve odgovarajuće administrativne, zakonske i sudske mere kako bi se podržao i olakšao povratak i povratak imovine. Zbog toga, gde tehnički problemi u vezi sa neformalnim naseljima otežavaju povratak, individualno pravo raseljenih lica da se vrate u svoje domove treba da ima primat nad ostalim javnim interesima, kao što su, komercijalni, rekreativni ili interesi kulturne baštine.
- Obezbediti, do najvišeg nivoa resursa, socijalni smeštaj osoba koje su iseljene iz stambene imovine a koje ispunjavaju kriterijume za socijalnu pomoć.
- Preduzeti specijalne mere za sprečavanje nelegalne gradnje na imovini raseljenih lica.
- Obezbediti dovoljno finansijskih sredstava za sprovođenje opštinskih strategija za povratak.
- Obezbediti sprovođenje Zakona o jezicima, naročito u pogledu romskog jezika u opštinama u kojima je to slučaj.
- Uključiti predstavnike zajednica u terenske aktivnosti kao što su posete Idi i informiši se.
- Uključiti predloge i preporuke predstavnika Roma, Aškalija i Egipćana u procese planiranja kao što su priprema opštinske strategije za povratak i opštinskih prostornih i urbanističkih planova.
- Obezbediti efektivnije terenske aktivnosti opštinskih institucija, koje su namenjene raseljenim licima i izbeglicama Romima, Aškalijama i Egipćanima.

Skupštini Kosova

- Proceniti moguće zakonske reforme ili druge mere kako bi se raseljenim licima i pripadnicima manjinskih zajednica obezbedilo adekvatno obaveštavanje, otvorenost, zastupljenost i pristup pravnim sredstvima u upravnim postupcima.
- Zakon o osnivanju registra prava na nepokretnu svojinu: produžiti rok od 5 dana, predviđen za javno obaveštenje u članu 3.3 b Zakona Skupštine Kosova br. 2003/13 o izmenama i dopunama Zakona br. 2002/5 o osnivanju registra prava na nepokretnu svojinu, na najmanje 15 radnih dana

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

kako bi se obezbedilo odgovarajuće javno oglašavanje. Uključiti obavezan uslov za objavljivanje u medijima na oba jezika, srpskom i albanskom.

- *Zakon o sudovima*: Donošenje novih zakonskih odredbi, koje bi zamenile postojeće odredbe iz Zakona o sudovima (1978), pomoglo bi da se bolje definišu nadležnosti sudova, pošto trenutno postoje neke dvosmislenosti i pravne nejasnoće.
- Izmeniti važeći zakon o obavezama (Zakon o ugovorima i deliktima, član 180) kako bi se osigurala pravna jasnoća u određivanju odgovornog organa za pružanje nadoknade.
- Izmeniti važeći zakon o parničnom postupku kako bi se obezbedio adekvatni sistem obaveštavanja za raseljena lica koja ne žive na Kosovu.
- Raditi na denacionalizaciji kroz adekvatno zakonodavstvo.
- Zakonodavac bi trebao da izmeni i dopuni postupke za imenovanje privremenog zastupnika. Na primer, Zakon o parničnom postupku (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 4/1977 (37)), treba jasno ukazati na poseban karakter ove odredbe, zahteva da sudije treba da iscrpe sva raspoloživa sredstva da pronađu stranke pre imenovanja privremenog zastupnika (uključujući korišćenje Centralnog civilnog registra), kao i to da se obaveštenje o imenovanju objavi na svim službenim jezicima.

Kosovskoj policijskoj službu i opštinskim organima vlasti

- Složiti se sa zakonskim zahtevima za iseljenje nezakonitih stanara u slučajevima ponovnog zauzimanja stambene imovine posle iseljenja.

Kosovskim sudovima:

- Poštovati krajnji i obavezujući karakter odluka Komisije za stambena pitanja i imovinske zahteve.
- Da bi se izbegli paralelni postupci i kontradiktorne odluke o istoj imovini, sudovi treba da kontaktiraju Kosovsku agenciju za imovinu u imovinskim postupcima kada god postoji indikacija da se imovina zahteva posredstvom Kosovske agencije za imovinu.
- Predsednici sudova treba da obezbede sa su sve sudije za građansko-pravna pitanja svesne posebnog karaktera imenovanja privremenog zastupnika i potrebe da koriste nadležni

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

administrativni organ ili, gde je to potrebno, opravdana alternativna sredstva za pronalaženje strana pre postupka imenovanja privremenih zastupnika.

- U tu svrhu, predsednici sudova treba da osiguraju da su sve sudije svesne mogućnosti sudskih organa UNMIK-a da, na osnovu Administrativnog naređenja UNMIK-a br. 2002/16, zatraže objavljivanje ličnih podataka iz Centralnog civilnog registra. Od sudija treba zahtevati da koriste usluge Centralnog civilnog registra u svojim pokušajima da pronađu stranke.
- Kada se imenuje privremeni zastupnik za strane kosovskih Srba, predsednici sudova treba da uvedu praksu kojom se obaveštenja objavljuju u novinama na srpskom jeziku, kako bi ojačali svoje napore za približavanjem.

Službama koje pružaju besplatnu pravnu pomoć

- Pripremiti programe za pomoć raseljenim licima koja žive u uslovima neformalne imovine kako bi se njihova situacija regulisala putem registracije prenosa, nasledstva, zahteva zasnovanih na protivzakonitom posedovanju i drugih metoda.

Kosovskoj agenciji za imovinu

- Produžiti rok za predaju zahteva KAI (3. decembar) za još šest meseci.
- Obezbediti proceduralnu transparentnost i pristup informacijama svih strana u zahtevima.
- Upravljati, u saradnji sa opštinama, praznim kućama čiju su obnovu finansirale donatorske organizacije.
- Obezbediti, u saradnji sa relevantnim organima vlasti, efikasno sprovođenje svog mandata na celoj teritoriji Kosova, uključujući severni deo Mitrovicë/Mitrovice.

Kosovskom pravnom institutu

- Pružiti intenzivnu obuku na polju pregleda sudova u slučajevima u kojima je Komisija za stambena pitanja i imovinske zahteve prosledila zahteve `A` redovnim sudovima.
- Pružiti intenzivnu obuku svim opštinskim sudovima u vezi sa nadležnostima i delokrugom Kosovske agencije za imovinu i Komisije za imovinske zahteve.

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

UNMIK-ovom Specijalnom predstavniku Generalnog sekretara

- Proglasiti Zakon Skupštine Kosova o eksproprijaciji kako bi se obezbedila pravna jasnoća i zaštita prava kada javne vlasti oduzimaju od pojedinaca njihovu imovinu zbog javnog interesa.
- Proceniti odluke o eksproprijaciji koje su donele opštine na Kosovu od osnivanja UNMIK-a, kako bi se intervenisalo korišćenjem zadržanih nadležnosti kada je potrebno zaštititi imovinska prava.

UNMIK-ovoj Kancelariji pravnog savetnika

- Ubrzati razvoj zakonodavstva potrebnog za punu primenu mandata Kosovske agencije za imovinu, uključujući zakonodavstvo koje treba da uređuje nadoknadu za izvršenje stambenih imovinskih zahteva.

UNMIK-ovoj Kancelariju za zajednice, povratak i manjine i Ministarstvu za zajednice i povratak

- Smanjiti preporučene zahteve koji se odnose na veličinu kuća, kako bi se podstakla rekonstrukcija kuća manjih od 75m², naročito u neformalnim naseljima. Inače, redovno ažurirati Izmenjeni priručnik za održiv povratak na osnovu lekcija naučenih kroz sprovođenje na terenu.

UNMIK-ovom Odeljenju pravde

- Pripremiti predlog, zajedno sa ostalim zainteresovanim stranama, za ubrzano rešavanje imovinskih slučajeva suspendovanih 2004, predanih od strane kosovskih Srba protiv KFOR-a, UNMIK-a, opština i pojedinaca, uključujući pomoć sudovima i sudijama i eliminaciju zakonskih poteškoća.
- Izmeniti i pojednostaviti postupke za sprečavanje protivzakonitih prenosa, kao što je verifikacija ovlašćenja izdatih na teritoriji Srbije.

UNHCR-u

- Obezbediti transparentniji proces pripreme i odabira učesnika u Idi i vidi posetama. Obezbediti veću uključenost predstavnika RL u svim fazama procesa pripreme Idi i vidi poseta.

Međunarodnim donatorima

MPDL Pokret za mir

**Ministarstvo sredine i
prostornog planiranja**

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

- Paralelno sa procesom povratka finansirati projekte lokalne uprave koji imaju za cilj da ublaže posledice neadekvatnih stambenih uslova raseljenih lica. Neadekvatan privremeni smeštaj (barake, kontejneri) ne treba da postane stalno rešenje.

Zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana i zajednicama raseljenih lica i izbeglica izvan Kosova:

- Učestvovati u terenskim aktivnostima namenjenim raseljenim zajednicama kao što su posete Idi i informiši se.
- Obezbediti veće učešće žena raseljenih lica u Idi i vidi posetama i strukturama povratka.
- Doprineti jačanju Informacione mreže Roma, Aškalija i Egipćana za raseljena lica i izbeglice (uključujući Inicijativu 6 (romska i aškalijska NVO iz Prizrena), Informativni centar-asocijacija Roma i Egipćana u Crnoj Gori i Humanitarno udruženje nacionalnih i etničkih manjina Bratstvo, Beograd).
- Identifikovati odgovorne i legitimne predstavnike koji će se baviti pravim interesima i potrebama njihovih zajednica i aktivnije angažovati u opštinskim institucijama.

Međunarodnim akterima (DRC, UNHCR, Misije OEBS-a na Kosovu, u Srbiji, Crnoj Gori i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji)

- Pomoći naporima zajednice raseljenih lica i izbeglica da stvore regionalnu mrežu. Pomoći stvaranju kapaciteta, promovisati ciljeve i aktivnosti mreže; pružiti tehničku i finansijsku pomoć